

12 EYLÜL 1980 ASKERİ DARBESİ SONRASINDA TÜRKİYE'DEKİ SOL OYLARIN YILLAR İÇERİSİNDEKİ SEYRİ

Ozan ÖRMECİ¹

ÖZ

Türkiye’de sol siyaset, büyük ölçüde devleti kuran parti olan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) tekelinde geliştiği için, aydınlarca genelde halkla bütünleşememek noktasında eleştirilmiştir. Tesadüfi değildir ki, Türkiye’de sol partiler, popülist (halkçı) karakterli merkez sağ ve İslamcı sağ akımlar karşısında birkaç istisna (1961, 1973, 1977, 1999 genel seçimleri) dışında seçim performansı anlamında daima arka planda kalmışlardır. 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrasında kurulan yeni siyasal düzende de, Türkiye solu, tüm çabalara karşın, sağın gölgesinde kalmaya devam etmiştir. Bu durum, kuşkusuz, Türkiye siyasetinin fazlasıyla milliyetçi ve muhafazakâr temelde yapılmasına ve çalışanların hakları ve diğer sosyal haklar konusunda toplumsal muhalefetin cılız kalmasına neden olmuştur. Bu araştırmada, Türkiye solunun 1980 sonrasındaki seçim performansları istatistiksel olarak değerlendirilecek ve solun toplumsal tabanı ve gücüne dair bazı tespitlerde bulunulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye’de Sol Siyaset, Cumhuriyet Halk Partisi, Halkların Demokratik Partisi, Türk Siyasal Sistemi.

THE PROGRESS OF LEFT-WING VOTES IN TURKEY FOLLOWING THE SEPTEMBER 12, 1980 MILITARY COUP

ABSTRACT

Left-wing politics in Turkey is often criticized by intellectuals in terms of not being integrated enough with the public since it has been mainly developed around the Republican People’s Party (CHP), the party that established modern Turkey. It is not surprising that except for a few exceptions (1961, 1973, 1977, and 1999 elections), left-wing parties have always left behind the populist right-wing parties in Turkey in elections. The new regime that was established after the September 12, 1980 military coup also did not change this trend and left-wing parties continued to stay behind of right-wing parties at the elections. The weakness of left in Turkey caused the mainstream politics in the country to be too nationalistic and conservative in addition to other problems caused in terms of the lack of societal opposition concentrated on worker rights and other social rights. This study aims to analyze the performance of the Turkish left after the 1980 military coup with the statistical results in order to understand the social roots and power of the left-wing politics in Turkey.

Keywords: Left-wing politics in Turkey, Republican People’s Party, Peoples’ Democratic Party, Turkish Political System.

¹ Doçent Doktor, Siyaset Bilimi, İstanbul Kent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi. E-mail: ozan.ormeci@kent.edu.tr / ozanormeci@gmail.com.

Giriş

Türkiye'de sağ-sol dengesinin Batılı ülkelere kıyasla daha orantısız olduğu ve seçmenlerin yoğun olarak sağ siyasete meylettiği Türkiye Siyaseti üzerinde çalışan yerli ve yabancı Siyaset Bilimi uzmanlarınca sıklıkla ifade edilen bir husustur. Bu durum, birçok aydına göre, solun devletle ve devleti kuran askeri-bürokratik seçkinci kadrolarla özdeşleşmiş olan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) elinde ve tekelinde gelişmesinin doğal bir sonucudur. Bu nedenle, 1960'lı ve 1970'li yılların zengin entelektüel tartışmaları ışığında, CHP'nin 1950 yılından itibaren uygulanan özgür ve adil seçimlerde yaşadığı yenilgileri analiz eden İdris Küçükömer gibi farklı solcu entelektüeller, “*Türkiye’de sağ aslında soldur*” şeklinde özetlenebilecek, CHP'nin devletçi yapısını eleştiren ve Demokrat Parti (DP), Adalet Partisi (AP) ve günümüzde Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) gibi merkez sağ/İslamcı sağ partilerin popülist (halkçı) karakterlerine dikkat çeken önemli tespitlerde bulunmuşlardır (Küçükömer, 1994). 1970'li yıllarda, Küçükömer'e benzer şekilde, CHP'nin sınıfsal politikalarla dindar-muhafazakâr seçmene açılması gerektiğini öğütleyen İsmail Cem gibi birçok farklı sol figür karşımıza çıkmıştır (Örmeci, 2020). Akademik alanda ise, Prof. Dr. Şerif Mardin'in “*merkez-çevre*” olarak kategorize ettiği yaklaşımla (Mardin, 1973); “*merkez*”i oluşturan Kemalist bürokratik ve askeri elite, “*çevre*”yi oluşturan köylüler ve orta sınıflardan oluşan heterojen kitle arasındaki rekabetin Türkiye'deki sağ-sol ayrımının temellerini oluşturduğu ve ana akım siyaseti karakterize ettiği görüşü ilgi çekmiş ve özellikle 1950'lerde büyük ölçüde kırsal durumdaki Türkiye'de DP'nin CHP karşısındaki seçim zaferlerini açıklamakta oldukça işlevsel bir vazife görmüştür (Çarkoğlu, 2007: 255-256).

Türkiye'de seçmen nezdinde sağ siyasetin baskın karakteri ve sol siyasetin dezavantajlı durumuna işaret eden tespitlerden birkaç güncel örnek vermek gerekirse, tanınmış Türk sosyal bilimcilerinden olan Prof. Dr. Ersin Kalaycıoğlu ve Prof. Dr. Ali Çarkoğlu, 2006 yılında yaptıkları bir saha çalışması sonucunda, Türkiye'de sol siyasetin seçmen nezdinde giderek dar yüzde 20'lik bir banda hapsedildiği sonucuna ulaşmışlardır (Çakmakçı, 2006). Dünya Değerler Araştırması'nın Türkiye ayağını yöneten ve özellikle istatistiksel saha çalışmalarıyla bilinen bir diğer önemli sosyal bilimci olan Prof. Dr. Yılmaz Esmer de, yakın tarihli bir mülakatında, Türkiye'deki yaygın oy vermenin büyük ölçüde kimlikler üzerinden yapıldığını vurgulamış ve sol oyların geniş kitlelere açılmakta bazı zorlukları olduğunu ve sağ seçmeni ikna etmenin ekonomik krize rağmen kolay olmadığını vurgulamıştır (Cumhuriyet, 2018). Buna karşın, Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünden Prof. Dr. Hakan Yılmaz ise, 2017 yılında yaptığı bir araştırma sonucunda, Türkiye'de bazı konularda halkın sol değerlere sanıldığı kadar kapalı olmadığını ve sağ-sol eğilimlerin konudan konuya değişiklik gösterdiğini belirtmiştir (Kırnalı ve Kocael, 2017). Dolayısıyla, sağ-sol dengesizliği ve CHP ve sol partilerin Türkiye'de sandık başarısı anlamında yetersiz kalması konuları, Türkiye'de entelektüel

hayat ve Siyaset Bilimi tartışmalarının merkezinde yer alan önemli bir sorunsalı oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, Türkiye’deki sol oyların destek düzeyi, 12 Eylül 1980 darbesi sonrasında gerçekleştirilen demokratik seçimler doğrultusunda istatistiki olarak analiz edilecektir. Bu doğrultuda; doğrudan halk oyuyla yapılan 2014 ve 2018 Cumhurbaşkanlığı seçimleri ile 1983, 1987, 1991, 1995, 1999, 2002, 2007, 2011, 2015 (iki defa) ve 2018 genel seçimleri incelenerek, sol oyların toplumsal dayanakları ve gücü tespit edilmeye çalışılacaktır. Çalışma, siyasal tarih bilgileri ile istatistiki verileri harmanlayarak, Türkiye’deki sol siyasetin desteğine yönelik olarak şu temel hipotezleri test edecektir:

1. Türkiye’de salt sol menşeli oyların oranı 12 Eylül sonrasında hiçbir zaman yüzde 40 düzeyini aşmamıştır.
2. Türkiye’de sol siyaset, 2002 sonrasında, Kemalist, sosyal demokrat ve laik yaşam tarzını müdafaa eden bir parti olarak sivrilen Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ile Kürt siyasal hareketini temsil eden Halkların Demokratik Partisi (HDP) temelinde iki ana koldan ilerlemiş ve diğer sol partilerin oyları çok sınırlı kalmıştır.
3. Türkiye’de sol siyasetin AK Parti’nin domine ettiği sağ siyaset ile rekabet edebilmesi için, mutlaka AK Parti’den farklı sağ partilerin ve Kürt siyasal hareketinin desteğini alması gerekmektedir. Bu durum, sol partilerin özellikle Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde iddialı olması için olmazsa olmaz koşul durumundadır.

Çalışmada, “sol” tabiriyle, Türkiye’de siyasal skalanın merkez solunda ve aşırı solunda yer alan sosyal demokrat, demokratik sol, sosyalist ve komünist partilerle, genelde “*Kürt solu*” kapsamında değerlendirilen (Celep, 2018: 1-25) Kürt siyasal hareketinin partileri değerlendirmeye tabi tutulacaktır. Seçilen partilerin siyasal yelpazede “sol” olarak değerlendirilmeleri ise, hem parti tüzükleri, hem de yaygın kamuoyu algısına göre yapılmıştır. Bu bağlamda, CHP’nin kendisini “*çağdaş demokratik sol bir parti*” (Cumhuriyet Halk Partisi, 2018), HDP’nin kendisini “*mevcut anti-demokratik siyasal sisteme karşı, halklardan, ezilenlerden, yok sayılanlardan, doğadan, hayvan haklarından, emekten, özgürlükten, eşitlikten, barıştan ve adaletten yana olan demokratik halk iktidarını hedefleyenlerin partisi*” (Halkların Demokratik Partisi, 2014), Demokratik Sol Parti’nin kendisini “*insanca ve hakça gelişmeyi dirlik düzen içinde hızlandıran demokratik sol bir parti*” (Demokratik Sol Parti, 2019)), İşçi Partisi’nin devamı olan Vatan Partisi’nin kendisini “*Türk Devrimi’nin milliyetçi, halkçı ve sosyalist birikimini, Parti’nin Tüzük ve Programı temelinde, tek bir disiplin altında kucaklayan bir parti*” (Vatan Partisi, 2019) olarak tanımlamaları, bu partiler ve öncülerinin “sol” siyaset kapsamına girdikleri ve bunu benimsediklerine dair somut verilerdir. Çalışma, 1980 sonrası Türkiye solunun seçim

başarısı ve toplumsal desteğini istatistiki olarak değerlendireceği için, başka bir çalışmanın konusu olabilecek Türkiye solunun gelişim sürecine makalede yer verilmeyecektir.

1. Cumhurbaşkanlığı Seçimleri

Darbeyi gerçekleştirilen 7. Cumhurbaşkanı Orgeneral Kenan Evren'in kendisini sistem üzerinde konumlandırmak ve Cumhurbaşkanlığı makamını güçlendirmek istemesi nedeniyle, 1982 anayasası, Türkiye'de yarı-Başkanlık ile parlamenter sistem arasında konumlanan melez bir rejimin kurulmasını sağlamıştır. Bu sistemde, TBMM tarafından seçilen Cumhurbaşkanı'na; gerekli gördüğü takdirde yasama yılının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde açılış konuşmasını yapma, TBMM'yi gerekli gördüğünde toplantıya çağırma, yasaları veto etme veya halkoyuna sunma, seçimlerin yenilenmesine karar verme gibi yasama ve gerekli gördüğü takdirde Bakanlar Kurulu'na Başkanlık etme, diğer ülkelere Türk temsilcilerini atama ve yabancı devlet görevlilerini kabul etme, uluslararası antlaşmaları onaylama, TBMM adına Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Başkomutanlığını temsil etme, Silahlı Kuvvetler'in kullanılmasına izin verme, Genelkurmay Başkanı'nı atama, Milli Güvenlik Kurulu'nu toplantıya çağırma ve toplantıya Başkanlık etme, sıkıyönetim ve olağanüstü hâl ilan etme ve kanun hükmünde kararname çıkarma, özel durumu olan kişilerin cezalarını hafifletme ya da kaldırma, Devlet Denetleme Kurulu'na inceleme ve araştırma yaptırma, Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) üyelerini ve üniversite Rektörlerini seçme gibi yürütme yetkileri tanınmıştır (*T.C. Resmi Gazete*, 20 Ekim 1982). Bu şekilde, klasik bir parlamenter sistemde olmayan ekstra yetkilerle donatılan Cumhurbaşkanlığı makamı, 2014 yılında Recep Tayyip Erdoğan bu konuma seçilene kadar ise Başbakanlık makamına göre yürütme erki anlamında daha etkisiz bir konumda olmuştur. Fakat Türkiye'de 2017 yılında kabul edilen anayasa değişikliği halkoylaması sonucunda, Cumhurbaşkanlığı, en üst ve en önemli siyasi makam olma özelliğini pekiştirmiş ve Başbakanlık makamının kaldırılmasıyla birlikte, yürütmedeki tek ve en etkili aktör durumuna yükselmiştir. Bu nedenle, Türkiye'deki sol oyların durumunu öncelikle en önemli makam olan Cumhurbaşkanlığı seçimleri temelinde incelemek gerekmektedir.

1.1. 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçimi

29 Haziran 2014 Cumhurbaşkanlığı seçimi, Türkiye'de parlamenter sistemin uygulanmaya devam edildiği, ancak dönemin Başbakanı ve AK Parti lideri Recep Tayyip Erdoğan'ın Başkanlık sistemi yönünde reform taleplerinin giderek arttığı bir ortamda gerçekleşmiştir. Bu, aynı zamanda halkoyuyla yapılan ilk Cumhurbaşkanlığı seçimi olarak da Cumhuriyet tarihine geçmiş bir seçim olmuştur. Seçimi, ilk turda yüzde 51,79 oranında ve 21.000.143 toplamında oy alan AK Parti adayı ve dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan kazanmıştır (*T.C. Yüksek Seçim Kurulu - YSK Web Portal*, "12. Cumhurbaşkanlığı Seçimi"). Erdoğan'ın rakibi olan ve CHP ile birlikte Türk milliyetçisi/aşırı sağ çizgideki Milliyetçi

Hareket Partisi'nin (MHP) desteklediği İslam Konferansı Örgütü (şimdinin İslam İşbirliği Teşkilatı) eski Genel Sekreteri (2004-2014) Türk diplomat ve akademisyen Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu yüzde 38,44 (toplam 15.587.720 oy) oy alırken, Kürt siyasal hareketinin partisi olarak bilinen Kürt solu çizgisindeki Halkların Demokratik Partisi'nin (HDP) adayı Selahattin Demirtaş da yüzde 9,76 (toplam 3.914.359) oy almıştır. Bu seçimde, MHP'nin de CHP adayını desteklemesi nedeniyle sol oyların düzeyini belirlemek kolay değildir. Ancak İhsanoğlu'nun CHP'nin adayı olması bağlamında aldığı tüm oylar sol oy kabul edilirse, sağdan da destek almayı başaran solun oylarının -HDP/Demirtaş'ın oylarıyla birlikte- yüzde 48,2'yi bulduğu iddia edilebilir. Sol oylardaki bu yüksek başarı grafiği, kuşkusuz, MHP'nin CHP adayını kurumsal olarak desteklemesi ve parti tabanından AK Parti ve Erdoğan'a kayan oylar olmasına karşın, önemli bir bölüm MHP'linin İhsanoğlu'na oy vermesi sayesinde olmuştur. Ayrıca o güne kadar barajı geçmekte zorlanan Kürt siyasal hareketinin partilerine büyük ivme kazandıran Selahattin Demirtaş gibi genç ve karizmatik bir liderin varlığı da, HDP oylarını yüzde 10 seviyesine yükseltmiş ve sol oyların artışına neden olmuştur.

1.2. 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçimi

Türkiye'de 2017 yılında yapılan anayasa değişikliği referandumunu sonucunda, yüzde 51,18'lik oy oranıyla az bir farkla olsa da kabul edilen yeni sistemle birlikte (*T.C. Yüksek Seçim Kurulu - YSK Web Portal*, "16 Nisan 2017 Anayasa Değişikliği Halkoylaması"), Cumhuriyet tarihinde ilk kez "*Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi*" adı verilen Başkanlık sistemi uygulamaya sokulmuştur. Dolayısıyla, 2018 Cumhurbaşkanlığı seçimi, yeni sistemde düzenlenen ilk Cumhurbaşkanlığı seçimi olarak tarihe geçmiştir. 24 Haziran 2018 tarihinde düzenlenen bu seçimi, ilk turda yüzde 52,59 oranında ve 26.330.823 toplamında oyla çoğunluk sağlamayı başaran ve yeniden seçilen Cumhur İttifakı (AK Parti, MHP ve diğer bir aşırı milliyetçi-İslamcı parti olan Büyük Birlik Partisi-BBP'nin kurdukları seçim ittifakı) adayı ve 12. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan kazanmıştır (*T.C. Yüksek Seçim Kurulu - YSK Web Portal*, "Cumhurbaşkanı Seçimi ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi"). Seçimde, sol siyaset kapsamında değerlendirilen CHP'nin adayı Muharrem İnce yüzde 30,64 (toplam 14.951.788), Kürt siyasal çizgisini temsil eden HDP'nin desteklediği Selahattin Demirtaş yüzde 8,40 (toplam 4.039.390) ve ulusalcı sol çizgideki Vatan Partisi'nin desteklediği Doğu Perinçek yüzde 0,20 (toplam 95.928) oy almışlardır. Böylelikle, toplam sol menşeli oyların -her ne kadar CHP, HDP ve Vatan Partisi gibi sol partiler arasında ciddi siyasal/ideolojik farklılıklar olsa da- yüzdelerinin yüzde 39,24 oranına ulaştığı iddia edilebilir. Ayrıca yüzde 7,29 oy alan (toplam 3.649.030) laik, milliyetçi ve Cumhuriyetçi sağ çizgideki İYİ Parti lideri Meral Akşener ve yüzde 0,2 oy alan (toplam 98.955) İslamcı Saadet Partisi (SP) lideri Temel Karamollaoğlu'nun da Erdoğan ve AK Parti'ye karşıt ve Millet İttifakı (CHP'nin önderliğinde İYİ Parti ve SP'nin

de destekledikleri seçim ittifakı) kapsamında yarışan adaylar oldukları düşünülürse, sol muhalefete destek veren oyların yüzde 46,7 seviyesine ulaştığı iddia edilebilir.

Tablo 1: Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde CHP ve diğer sol partilerin desteklediği adaylar ve oy oranları

	2014 (%)	2018 (%)
CHP	38,44 (MHP de desteklemiştir)	30,64
HDP	9,76	8,40
Vatan Partisi	-	0,20
Toplam	48,2	39,24

2. Milletvekili Seçimleri

Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçilene kadar, ülkedeki yürütme erkinin belirlenmesinde etkili olan en önemli seçim genel seçimler veya milletvekili seçimleri olmuştur. Bu bölümde, 1983'den itibaren Türkiye'de düzenlenen tüm genel seçimler incelenerek, sol oyların ilerleyen yıllar içerisindeki seyri analiz edilecektir.

Tablo 2: 1980 sonrası genel seçimlerde CHP ve diğer sol partilerin desteklediği adaylar ve oy oranları

	1983 (%)	1987 (%)	1991 (%)	1995 (%)	1999 (%)	2002 (%)	2007 (%)	2011 (%)	2015-H (%)	2015-K (%)	2018 (%)
HP/SHP/CHP	30,5	24,8	20,8	10,7	8,71	19	20,88	25,98	24,95	25,32	22,65
DSP	-	8,5	10,8	14,6	22,2	1,22	-	0,25	0,19	0,07	-
SP/İP/VP	-	-	0,44	0,22	0,18	0,51	0,36	Bağımsız adaylar	0,36	0,25	0,23
HADEP/DEHAP/DT P/BDP/HDP	-	-	-	4,17	4,75	6,22	Bağımsız adaylar	Bağımsız adaylar	13,12	10,76	11,7
ÖDP	-	-	-	-	0,80	0,34	0,15	-	-	-	-
SİP/TKP	-	-	-	-	0,12	0,19	-	0,15	-	-	-
YTP	-	-	-	-	-	1,15	-	-	-	-	-
HYP	-	-	-	-	-	-	0,51	-	-	-	-
EMEP	-	-	-	-	-	-	0,07	0,04	-	-	-
HKP	-	-	-	-	-	-	-	-	0,13	0,17	-
HAK-PAR	-	-	-	-	-	-	-	-	0,13	0,23	-

Anadolu Partisi	-	-	-	-	-	-	-	-	% 0,06	-	-
KP	-	-	-	-	-	-	-	-	% 0,03	-	-
Toplam	30,5	33,3	32	29,7	36,7	28,5	21,97	26,42	38,78	36,8	34,58

2.1. 1983 Genel Seçimleri

12 Eylül 1980 askeri darbesi ve 1982 anayasasının kabulünden sonra düzenlenen ilk genel seçim olan 6 Kasım 1983 genel seçimlerinde, sol siyasi geleneği temsil eden Necdet Calp liderliğindeki Halkçı Parti (HP), yüzde 30,5 oyla (toplam 5.285.804), seçimi, yüzde 45,1 oy alan (toplam 7.833.148) Turgut Özal liderliğindeki ve daha çok merkez ve merkez sağdaki seçmene hitap eden Anavatan Partisi'nin (ANAP) ardından ikinci sırada tamamlamıştır (*T.C. Yüksek Seçim Kurulu - YSK Web Portal*, "Cumhurbaşkanı Seçimi ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi"). Seçime giren üçüncü parti olan ve milliyetçi sağ geleneği temsil eden Turgut Sunalp liderliğindeki Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP) ise, seçimde ancak yüzde 23,3 oy (toplam 4.036.970) alabilmiştir. Dolayısıyla, 12 Eylül darbesi sonrasında Türkiye'de sol oyların yüzde 30,5 destek düzeyi ile demokratik yarışa sağa kıyasla daha dezavantajlı olarak başladığı tespiti yapılabilir.

2.2. 1987 Genel Seçimleri

29 Kasım 1987 genel seçimlerini, yüzde 36,3 oy alan (toplam 8.704.335) Başbakan Turgut Özal liderliğindeki ANAP kazanmıştır (*T.C. Yüksek Seçim Kurulu - YSK Web Portal*, "Cumhurbaşkanı Seçimi ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi"). 1983 seçimlerine giren ve seçimi ikinci sırada tamamlayan Halkçı Parti ile aynı yıl içerisinde kurulmasına karşın 1983 seçimlerine girmesine askeri yönetimce izin verilmeyen, ancak 1984 yerel seçimlerinde ANAP'ın ardından ikinci olarak HP'yi gölgede bırakan Sosyal Demokrasi Partisi'nin (SODEP) birleşmesiyle 1985 yılında kurulan Prof. Erdal İnönü liderliğindeki Sosyaldemokrat Halkçı Parti (SHP), seçimden yüzde 24,8 oyla (toplam 5.931.000) ikinci olarak çıkmıştır. Seçimde üçüncü sırayı ise, siyasi yasağı kalkınca siyasete dönen Süleyman Demirel liderliğindeki Doğru Yol Partisi (DYP) yüzde 19,1 oyla (toplam 4.587.062) almıştır. Ayrıca 1985 yılında Raşan Ecevit tarafından kurulan ve 1987'de siyasi yasağının kalkmasının ardından Bülent Ecevit'in Genel Başkanı olduğu Demokratik Sol Parti (DSP) de yüzde 8,5 oyla (toplam 2.044.576) yüzde 10 barajı altında kalmasına karşın yüksek bir desteğe sahip olmayı başarmıştır. Bir diğer baraj altı kalmasına rağmen yüksek oy oranı yakalayan parti ise, 1983 yılında kurulan ve liderliğini 1987'de siyasi yasağının kalkmasının ardından Prof. Dr. Necmettin Erbakan'ın üstlendiği, bu seçimde yüzde 7,2 oy alan (toplam 1.717.425) Refah Partisi (RP) olmuştur (*Seçim.Haberler.com*, "1987 Genel Seçim Sonuçları"). Böylelikle, 1987 seçimleri sonucunda Türkiye'deki sol oyların 33,3 seviyesine (SHP ve DSP oyları birlikte hesaplanınca) çıktığı ve solun yükselişe geçtiği görülmektedir. Nitekim bu durum, bu araştırmanın konusu olmayan 1989 yerel seçimlerini

SHP'nin yüzde 32,76 oyla önde tamamlaması ve üç büyükşehir (İstanbul, Ankara, İzmir) başta olmak üzere onlarca belediyeyi kazanmasıyla da tescil edilecektir. Bu dönemden itibaren, HP-SHP-CHP ve DSP olarak, Türkiye solu, iki büyük ve merkezi parti temelinde iki kollu bir gelişim gösterecektir.

2.3. 1991 Genel Seçimleri

20 Ekim 1991 genel seçimlerini, Süleyman Demirel liderliğindeki DYP yüzde 27 (toplam 6.600.726) oyla kazanırken, ikinci sırayı Mesut Yılmaz liderliğindeki ANAP yüzde 24 oyla (toplam 5.862.623) almıştır (*T.C. Yüksek Seçim Kurulu - YSK Web Portal*, "Cumhurbaşkanı Seçimi ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi"). Erdal İnönü liderliğindeki SHP ise, yüzde 20,8 oyla (toplam 5.066.571) bu seçimde üçüncü olmuştur. Dördüncü sırayı Refah Partisi (RP) yüzde 16,9 oyla (toplam 4.121.355) alırken, Bülent Ecevit liderliğindeki DSP de yüzde 10,8 oyla (toplam 2.624.301) baraj geçmeyi başarmıştır. Ayrıca Doğu Perinçek liderliğindeki ulusalcı sosyalist çizgideki Sosyalist Parti de seçimde yüzde 0,44 (toplam 108.369) oy almayı başarmıştır. Böylelikle, iki büyük sol parti (SHP ve DSP) ile Sosyalist Parti'nin temsil ettiği Türkiye solunun bu dönemdeki oy oranını yüzde 32 seviyesinde tuttuğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bu seçimde solun oylarında 1989 yerel seçimlerine kıyasla (o seçimde SHP ile DSP'nin toplam oyları yüzde 39'u buluyordu) azalma yaşandığı ortaya çıkmıştır.

2.4. 1995 Genel Seçimleri

24 Aralık 1995 genel seçimlerinde, Cumhuriyet tarihinde ilk kez Siyasal İslam geleneğinden gelen bir parti olan Necmettin Erbakan liderliğindeki RP, yüzde 21,4 oyla (toplam 6.012.450) seçimi ilk sırada tamamlamıştır (*T.C. Yüksek Seçim Kurulu - YSK Web Portal*, "Cumhurbaşkanı Seçimi ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi"). Mesut Yılmaz'ın Genel Başkanı olduğu ANAP yüzde 19,6 oyla (toplam 5.527.288) ikinci olurken, Prof. Dr. Tansu Çiller liderliğindeki DYP yüzde 19,2 oyla (toplam 5.396.009) seçimi üçüncü sırada tamamlamıştır. Sol partilerden DSP yüzde 14,6 oyla (toplam 4.118.025) dördüncü olurken, 1992'de Doç. Dr. Deniz Baykal-İsmail Cem ikilisi öncülüğünde yeniden kurulan ve 1995 yılında SHP ile kendi çatısı altında birleşmeyi başaran CHP, Deniz Baykal liderliğinde yüzde 10,7 oyla (toplam 3.011.076) beşinci olmuştur. Ayrıca 1994 yılında kurulan sol çizgideki ve Kürt siyasal hareketini temsil eden Halkın Demokrasi Partisi (HADEP) Murat Bozlak liderliğinde girdiği seçimde yüzde 4,17 (toplam 1.171.623) ve Doğu Perinçek liderliğindeki İşçi Partisi (İP) de yüzde 0,22 (toplam 61.428) oy almışlardır. Böylelikle, iki büyük sol parti ile birlikte sol çizgideki HADEP ve İP oylarıyla, Türkiye solunun seçmen desteğinin 1995 genel seçimlerinde yüzde 29,7 seviyesine indiği anlaşılmaktadır. Bu seçimle birlikte Türkiye'de solun olumsuz gidişatı belgelenirken, solun düşüşüne paralel olarak Siyasal İslamcı hareketin de yükselişe geçmesi ülkedeki yerleşik laik-bürokratik gruplarda büyük endişeye neden olmuştur. Bu durumun öncü sinyali ise,

1994 yerel seçimlerinde RP'nin Ankara'yı Melih Gökçek, İstanbul'u da Recep Tayyip Erdoğan ile sürpriz bir şekilde kazanması ve artık marjinal bir parti olarak kabul edilemeyeceğini ispatlaması olmuştur. Bu endişelerin de etkisiyle, Türkiye, 28 Şubat 1997 tarihinde “*postmodern darbe*” olarak tarihe geçen 28 Şubat sürecine sürüklenmiş ve ordunun siyasete müdahalesi tartışmaları yeniden alevlenmiştir. 1995'ten itibaren Türkiye'de sol siyaset içerisinde Kürt siyaseti ve Kürt solu partilerinin de artık ayrı bir bileşen haline geldiği ve seçim sonuçlarını etkileme potansiyeline sahip etkin bir güce dönüşüm sürecini başlattığı belirtilmelidir.

2.5. 1999 Genel Seçimleri

18 Nisan 1999 tarihinde yapılan genel seçimleri, azınlık hükümeti ile iktidarda kaldığı kısa sürede PKK terör örgütü elebaşısı Abdullah Öcalan'ı yakalayarak ülkeye tutuklu olarak geri getirmeyi başaran Bülent Ecevit liderliğindeki DSP yüzde 22,2 oyla (toplam 6.919.670) kazanmayı başarmıştır (*T.C. Yüksek Seçim Kurulu - YSK Web Portal*, “1983-2007 Yılları Arası Milletvekili Genel Seçimleri”). Seçimde ikinci sırayı, 12 Eylül darbesi ardından Muhafazakâr Parti ve Milliyetçi Çalışma Partisi (MÇP) gibi partilerle siyasal geleneğini devam ettiren, ama genel seçimlerde pek bir varlık gösteremeyen, ancak 1993 yılında Alparslan Türkeş liderliğinde MÇP'nin adını değiştirmesiyle adeta yeniden kurulan Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), yeni Genel Başkanı olan Dr. Devlet Bahçeli liderliğinde yüzde 18 oyla (toplam 5.606.583) almıştır. MHP'nin bu beklenmedik oy artışında, yeni ve toplumda pek bilinmeyen gizemli bir siyasi lider olan Bahçeli'nin karizmasının ve partinin Öcalan'ı idam etmek konusunda kararlı olmasının etkili olduğu görüşü o dönemde Türk medyasında sıklıkla işlenmiştir (Aydemir, 2004; Öztürk, 2014: 211). Seçimde üçüncü sırayı, 28 Şubat süreci ardından kapatılan RP'nin yerini alan Recai Kutan liderliğindeki Fazilet Partisi (FP) yüzde 15,4 oyla (toplam 4.805.381) alırken, Mesut Yılmaz liderliğindeki ANAP yüzde 13,2 (toplam 4.122.929) ve Tansu Çiller liderliğindeki DYP yüzde 12 oy (toplam 3.745.417) almışlardır. CHP'nin Deniz Baykal liderliğinde yüzde 8,71 oyla (toplam 2.716.094) yüzde 10 seçim barajının altında kalarak TBMM'ye giremediği seçimlerde, Kürt siyasal hareketini temsil eden Kürt solu çizgisindeki Murat Bozlak liderliğindeki HADEP yüzde 4,75 (toplam 1.482.196), Ufuk Uras liderliğindeki liberal sol çizgideki Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP) yüzde 0,80 (toplam 248.553), Doğu Perinçek liderliğindeki İP yüzde 0,18 (toplam 57.607) ve Aydemir Güler liderliğindeki Sosyalist İktidar Partisi (SİP) yüzde 0,12 (toplam 37.680) oy almışlardır (*Seçim.Haberler.com*, “1999 Genel Seçim Sonuçları”). Böylelikle, meclis temsili düşmesine karşın, aslında Türkiye solunun bu dönemde seçmen desteğinin yeniden yüzde 36,7 seviyesine kadar yükseldiği ve bunun da büyük ölçüde DSP'nin başarısından kaynaklandığı görülmektedir.

2.6. 2002 Genel Seçimleri

17 Ağustos 1999 depremi ve 2001 ekonomik krizinin ardından Türkiye'de siyasetin yerle bir olduğu 3 Kasım 2002 genel seçimlerini, yüzde 35 civarında oy alan (toplam 10.808.229) Recep Tayyip Erdoğan liderliğindeki AK Parti kazanırken, TBMM'ye giren ikinci parti de yüzde 19 oy alan (toplam 6.113.352) Deniz Baykal liderliğindeki CHP olmuştur (*T.C. Yüksek Seçim Kurulu - YSK Web Portal*, "22. Dönem Milletvekili Genel Seçimi"). Seçim sonucunda, Tansu Çiller liderliğindeki DYP (yüzde 9,54), Devlet Bahçeli liderliğindeki MHP (yüzde 8,36), işadamı Cem Uzan liderliğindeki yeni bir popülist parti olan Genç Parti (GP) (yüzde 7,25), Mesut Yılmaz liderliğindeki ANAP (yüzde 5,13) ve Recai Kutan liderliğindeki Saadet Partisi (SP) (yüzde 2,49) gibi sağ partiler, yüksek oy oranlarına karşın baraj altında kalarak TBMM'ye girememişlerdir. Sol partilere bakıldığında ise; Mehmet Abbasoğlu liderliğindeki ve HADEP'in devamı niteliğindeki Kürt siyasal hareketinin partisi olan Demokratik Halk Partisi (DEHAP) seçimi yüzde 6,22 (toplam 1.960.660), Bülent Ecevit liderliğindeki DSP yüzde 1,22 (toplam 384.009), DSP'nin başarılı Dışişleri Bakanı İsmail Cem liderliğinde yeni kurulan Avrupa Birliği (AB) tam üyeliği yanlısı liberal sol çizgideki Yeni Türkiye Partisi (YTP) yüzde 1,15 (toplam 363.869), Doğu Perinçek liderliğindeki İP yüzde 0,51 (toplam 159.843), Ufuk Uras liderliğindeki ÖDP yüzde 0,34 (toplam 106.023) ve Aydemir Güler liderliğindeki Türkiye Komünist Partisi (TKP) yüzde 0,19 oyla (toplam 59.180) tamamlamışlardır. Böylelikle, TBMM'de sadece CHP ile temsil edilmesinin yanında, bu seçimde Türkiye'deki sol oyların yüzde 28,5 seviyesine indiği görülmüştür. Bunda en büyük etken ise, kuşkusuz, DSP'nin kurduğu üçlü koalisyon hükümetinin (DSP-MHP-ANAP koalisyonu) cezaevi reformunun yapılması, 1982 anayasasının demokratikleştirilmesi ve AB reformlarının hayata geçirilmesi gibi bazı başarılarına karşın, 2001 ekonomik krizinin etkileri tam olarak atlatılmadan seçime gitmeyi göze alması olmuştur. Nitekim Ecevit'in getirip süper yetkilerle donattığı Ekonomi Bakanı Dr. Kemal Derviş'in reformlarıyla Türkiye ekonomisi ilerleyen yıllarda yeniden yükselişe geçmesine karşın, ekonomik krizin faturası seçmence DSP ve Türkiye soluna çıkarılmıştır. DSP'nin oylarında yaşanan büyük düşüşün de etkisiyle, bu seçimde Türkiye solunun oy oranları hızla azalmıştır.

2.7. 2007 Genel Seçimleri

Türkiye'nin ekonomik performansının çok iyi olmasına karşın Cumhurbaşkanlığı seçimi krizi ve Cumhuriyet mitingleri sürecinde gerçekleştirdiği 22 Temmuz 2007 genel seçimlerini, yüzde 46,58 oy alan (toplam 16.327.291) Recep Tayyip Erdoğan liderliğindeki AK Parti kazanmıştır (*T.C. Yüksek Seçim Kurulu - YSK Web Portal*, "23. Dönem Milletvekili Genel Seçimi"). Deniz Baykal liderliğindeki CHP ise, seçimde beklentilerin altında kalarak yüzde 20,88 oyda (toplam 7.317.808) kalmıştır. Yüzde 14,27 oy alan (toplam 5.001.869) Devlet Bahçeli liderliğindeki MHP seçimi üçüncü sırada tamamlamış ve TBMM'ye giren son parti olmuştur. Yüzde 10 seçim barajına en yaklaşan partiler

Mehmet Açar liderliğindeki Demokrat Parti (DP) (yüzde 5,44), Cem Uzan liderliğindeki GP (yüzde 3,04) ve Recai Kutun liderliğindeki SP (yüzde 2,34) olurken, sol kabul edilebilecek olan partilerden laiklik yanlısı ilahiyatçı Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk'ün kurduğu Halkın Yükselişi Partisi (HYP) yüzde 0,51 (toplam 178.219), Doğu Perinçek'in İP'si yüzde 0,36 (toplam 127.042), Bekir Kemal Ulusaler liderliğindeki ÖDP yüzde 0,15 (toplam 51.001) ve Haydar Kaya liderliğindeki Emek Partisi (EMEP) yüzde 0,07 (toplam 25.770) oy almışlardır. Bu seçimde, sol oyların toplamının 22'yi bile bulamadığı görülmekte ve AK Parti'nin ekonomik ve siyasi başarısı sonucunda, sola yönelik desteğin iyice azaldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca Kürt siyasal hareketinin yeni partisi olan Demokratik Toplum Partisi'nin (DTP) bu seçime parti kurumsal kimliği ile girmek yerine, yüzde 10 barajına takılmamak adına, ÖDP, EMEP ve Sosyalist Demokrasi Partisi-SDP gibi küçük sol partilerle birlikte "*Bin Umut Adayları*" adıyla ve bağımsız milletvekillerini destekleyerek katıldığı ve bunun da sol oy oranını düşük gösterdiği belirtilmelidir. Nitekim DTP'nin desteklediği 22 bağımsız milletvekili bu seçimin ardından TBMM'ye girebilmiştir. Bu seçimde, üçlü koalisyon döneminde başlatılan ekonomik reformların meyvelerini toplayan AK Parti'nin üstün ekonomik performansının ödüllendirildiği ve muhalefetin geliştirdiği yaşam tarzına ve Atatürk/Cumhuriyet imgelerine dayalı negatif siyasetin seçmenlerce pek de desteklenmediği görülmüştür. Zira yüzbinlerce insanın katıldığı coşkulu Cumhuriyet mitinglerine karşın, CHP'nin oyu, önceki seçime göre yüzde 2 düzeyinde bile artmamıştır. Ayrıca AK Parti'nin 1999 Helsinki sürecinin devamı olarak 2005 yılında AB ile tam üyelik müzakerelerini başlatması da, Türk seçmenlerin Siyasal İslamcı kökten gelmesine karşın bu partiye yönelmesinde etkili olmuştur.

2.8. 2011 Genel Seçimleri

12 Haziran 2011 genel seçimlerini yine Recep Tayyip Erdoğan liderliğindeki AK Parti yüzde 49,83 oyla (toplam 21.399.082) birinci olup rahat bir zafer kazanırken, yeni lideri Kemal Kılıçdaroğlu ile çıkış arayan CHP de yüzde 25,98 (toplam 11.155.972) oy almayı başarmıştır (*T.C. Yüksek Seçim Kurulu - YSK Web Portal*, "24. Dönem Milletvekili Genel Seçimi"). Devlet Bahçeli'nin MHP'si yüzde 13,01 oya (toplam 5.585.513) ulaşırken, seçimde başka hiçbir parti barajı aşamamıştır. Seçimlere katılan CHP dışındaki sol partilere bakıldığında ise; Masum Türker liderliğindeki DSP'nin yüzde 0,25 (toplam 108.089), Erkan Baş liderliğindeki Türkiye Komünist Partisi'nin (TKP) yüzde 0,15 (toplam 64.006) ve Haydar Kaya liderliğindeki EMEP'in yüzde 0,04 (toplam 15.222) oy aldıkları görülmektedir. Bu şekilde, daha çok İslamcı siyaset karşısında laik yaşam tarzının savunusuna dayalı hale gelen sol oyların, Kılıçdaroğlu rüzgarına karşın, bu dönemde ancak yüzde 26,4 seviyesine çıkabildiği görülmektedir. Ayrıca sol oyların düşük kalmasında, Kürt siyasal hareketini temsil eden Barış ve Demokrasi Partisi'nin (BDP) seçime kurumsal kimliğiyle katılmak yerine, yüzde 10 barajına takılmamak adına, birçok küçük sol partiyle birlikte "*Emek, Demokrasi ve Özgürlük Bloku*" çatısı altında bağımsız adayları destekleme

kararı almasının etkili olduğunu ve bu ittifak sonucunda tam 35 bağımsız adayın milletvekili seçildiğini hatırlatmak gerekir. Dolayısıyla, 2007 ve 2011 seçimlerinde sol oyların miktarında Kürt oylarının dahil olmadığını belirtmek gerekir.

2.9. 7 Haziran 2015 Genel Seçimleri

Recep Tayyip Erdoğan'ın Cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu liderliğinde 7 Haziran 2015 genel seçimlerine giren AK Parti, yüzde 40,87 oyla (toplam 18.347.747) seçimi birinci bitirmesine karşın, ilk kez hükümet kuracak meclis çoğunluğunu kazanamamıştır (*T.C. Yüksek Seçim Kurulu - YSK Web Portal*, "25. Dönem Milletvekili Genel Seçimi"). Seçimi Kemal Kılıçdaroğlu liderliğindeki CHP yüzde 24,95 oyla (toplam 11.338.681) ikinci sırada tamamlamıştır. Devlet Bahçeli'nin MHP'si yüzde 16,29 oyla (toplam 7.423.555) atılım yaparak üçüncü olurken, Selahattin Demirtaş-Figen Yüksekdağ eşbaşkanlığındaki HDP (Halkların Demokratik Partisi) de yüzde 13,12 oyla (toplam 5.847.134) ciddi bir çıkış gerçekleştirmiştir. Sol partilerden Doğu Perinçek'in Vatan Partisi yüzde 0,36 (toplam 161.674), Masum Türker liderliğindeki DSP yüzde 0,19 (toplam 85.810), Nurullah Ankut liderliğindeki komünist çizgideki Halkın Kurtuluş Partisi yüzde 0,13 (60.396), Fehmi Demir liderliğindeki federalizmi savunan ve Kürt siyasal hareketi dahilinde kurulan Hak ve Özgürlükler Partisi (HAK-PAR) yüzde 0,13 (toplam 58.716), CHP'den ayrılan hukukçu Emine Ülker Tarhan liderliğindeki Anadolu Partisi yüzde 0,06 (toplam 27.688) ve Özlem Şen Abay liderliğindeki Komünist Parti yüzde 0,03 oy (toplam 13.780) oy almayı başarmıştır. Böylelikle, HDP'nin yükselişiyle birlikte bu seçimde toplam sol oyların yüzde 39 seviyesine yaklaştığı ortaya çıkmıştır. Solun bu seçimdeki hızlı yükselişinde, Türkiye'de muhalefetin ekonomik sıkıntıları ve artan İslamcı-milliyetçi siyasetin yol açtığı sorunları (Suriye iç savaşına Türkiye'nin aktif şekilde müdahil olması ve milyonlarca Suriyeli'nin Türkiye'ye yerleşmesi gibi) seçmene anlatabilmesi (KONDA, 2015: 54) ve Erdoğan'ın yokluğunda AK Parti'nin eski gücünde olmaması gibi faktörlerin rol oynadığı o dönem Türk basınında yapılan yorumlarda öne çıkarılmıştır. Ayrıca sol oyların CHP ve HDP gibi iki büyük parti ve ekseninde gelişmesi ve küçük sol partilerin seçimde varlık gösterememesi trendi bu seçimde de artarak devam etmiştir. Nitekim birçok sol parti seçime girmesine karşın, hiçbiri yüzde 0,5 düzeyinde bile oy oranını yakalayamamıştır.

2.10. 1 Kasım 2015 Genel Seçimleri

7 Haziran 2015 genel seçimleri sonrasında koalisyon hükümeti kurulamaması ve Türkiye'de yaşanan büyük terör olayları ardından gidilen 1 Kasım 2015 genel seçimlerini, Ahmet Davutoğlu liderliğindeki AK Parti yüzde 49,5 oyla (toplam 23.681.926) kazanmayı bilmiş ve yeniden tek parti hükümetini kurmuştur (*T.C. Yüksek Seçim Kurulu - YSK Web Portal*, "26. Dönem Milletvekili Genel Seçimi"). AK Parti'nin ardından Kemal Kılıçdaroğlu'nun CHP'si 25,32 oyla (toplam 12.111.812) ikinci olmuş; seçim sonucunda

MHP'nin oyu yüzde 11,9'a (toplam 5.694.136), HDP'nin oyu da yüzde 10,76'ya (toplam 5.148.085) düşmüştür. Sol partilerden Vatan Partisi yüzde 0,25 (toplam 118.803), HAK-PAR yüzde 0,23 (toplam 108.583), Halkın Kurtuluş Partisi yüzde 0,17 (toplam 83.057) ve DSP yüzde 0,07 (toplam 31.805) oy almıştır. Böylelikle, Türkiye genelinde sol oylar yüzde 36,8 düzeyinde kalmıştır. Bu dönemde genel anlamda sol oylarda vahim bir düşme yaşanmamasına karşın, HDP'nin de ortağı olduğu seçim hükümetinin yönetimde yeterince etkili olamadığının düşünülmesi ve 10 Ekim 2015 Ankara Garı terör saldırısı gibi büyük ve travmatik olaylar (KONDA, 2015: 80), seçmeni güçlü ve istikrarlı bir hükümet konusunda cesaretlendirmiş ve yeniden AK Parti'ye yönlendirmiş ve HDP oylarında kayda değer bir azalma yaşanmıştır.

2.11. 2018 Milletvekili Seçimleri

24 Haziran 2018 tarihinde Cumhurbaşkanlığı seçimiyle eşzamanlı olarak yapılan son milletvekili seçimlerini, yüzde 42,56 oy alan (toplam 21.338.693) AK Parti kazanmıştır (*T.C. Yüksek Seçim Kurulu - YSK Web Portal*, “Cumhurbaşkanı Seçimi ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları”). İkinci sırayı yüzde 22,65 oyla (toplam 11.086.897) CHP alırken, Kürt siyasal hareketini temsil eden Halkların Demokratik Partisi (HDP) yüzde 11,7 oyla (toplam 5.606.622) seçimi yüzde 11,1 oyda kalan (toplam 5.444.728) MHP'nin önünde üçüncü sırada tamamlamıştır. Bu seçimde sol oyların toplamı CHP ve HDP ile birlikte ancak yüzde 34,5 seviyesine ulaşabilmiştir. Ancak Vatan Partisi'nin yüzde 0,23 oyu (toplam 110.849) ile AK Parti ve MHP'nin oluşturdukları Cumhuriyet İttifakı'na karşı CHP'nin kurduğu Millet İttifakı'na destek veren İYİ Parti'nin yüzde 9,96 (toplam 4.993.479) ve SP'nin yüzde 1,34 (toplam 660.749) oyları da düşünüldüğünde, bu seçimde sol muhalefete destek yüzde 47'ler seviyesine yaklaşmaktadır. Bu seçimde de, Türkiye'de solun CHP ve HDP olarak iki ana ekseninde geliştiği durumu bir kez daha teyit edilmiş ve diğer partilerin oy oranları seçim sonucunu etkilemekten hayli uzak kalmıştır.

3. Hipotezlerin Değerlendirilmesi

3.1. Hipotezlerin Cumhurbaşkanlığı Seçimlerine Göre Değerlendirilmesi

2014 ve 2018 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin sonuçları, üçüncü hipotezimize (*Türkiye'de sol siyasetin AK Parti'nin domine ettiği sağ siyaset ile rekabet edebilmesi için, mutlaka AK Parti'den farklı sağ partilerin ve Kürt siyasal hareketinin desteğini alması gerekmektedir*) dair önemli bir dayanak noktası oluşturmaktadır. Zira 2014 seçiminde AK Parti'ye karşı aşırı milliyetçi-sağ çizgideki MHP'nin kurumsal desteğini almayı başaran CHP'nin adayı Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu, yüzde 38,44 gibi sol oyların parlamento seçimlerinde neredeyse hiç ulaşamadığı yüksek bir oy düzeyine ulaşmayı başarmıştır. HDP oylarının da olası bir ikinci turda sol adaya yönelebileceği öngörülürse, ilk turdaki sağ destekli sol oyların yüzde 48'i dahi aştığı iddia edilebilir. Benzer şekilde, 2018 Cumhurbaşkanlığı seçiminde de, yüzde 30,64 oy alan Muharrem İnce'nin ve sol muhalefetin oyu, Kürt sol

partisi HDP ve İYİ Parti ve SP gibi muhalif sağ partilerin de oyları eklendiğinde 46-47 seviyesine ulaşmaktadır. Bu durum, Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde iddialı olmak isteyen CHP ve sol muhalefetin, AK Parti dışındaki sağ partiler (şimdilerde İYİ Parti ve SP dışında Ali Babacan'ın DEVA Partisi ve Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu'nun Gelecek Partisi de iddialı ve hükümet karşıtı çizgideki yeni sağ partilerdir) ve Kürt siyasal hareketinin (HDP) desteğini alması gerektiğini ortaya koymaktadır.

3.2. Hipotezlerin Genel Seçimlere Göre Değerlendirilmesi

1983'ten itibaren Türkiye'de yapılan 11 milletvekili seçimi değerlendirildiğinde, makalede araştırılan ilk iki hipotezin büyük ölçüde doğrulandığı görülmektedir. İlk hipotez (*Türkiye'de salt sol menşeli oyların oranı 12 Eylül sonrasında hiçbir zaman yüzde 40 düzeyini aşamamıştır*), açısından bakıldığında; 1999 genel seçimlerinde DSP, CHP ve diğer küçük sol partilerle birlikte toplam oyda ulaşılan yüzde 36,7, 7 Haziran 2015 seçimlerinde CHP ve HDP ile birlikte küçük sol partilerle birlikte ulaşılan yüzde 38,9, 1 Kasım 2015 genel seçimlerinde yine aynı partilerle ulaşılan yüzde 36,8 ve 2018 milletvekilliği seçiminde CHP, HDP ve Vatan Partisi toplamında ulaşılan yüzde 34,75 seviyesi haricinde, salt Türk solu ve Kürt solu oyları hiçbir zaman yüzde 39'a yaklaşmamıştır. Bu da, bize, üçüncü hipotezimizin (*Türkiye'de sol siyasetin AK Parti'nin domine ettiği sağ siyaset ile rekabet edebilmesi için, mutlaka AK Parti'den farklı sağ partilerin ve Kürt siyasal hareketinin desteğini alması gerekmektedir*) geçerliliği konusunda sağlam bir dayanak noktası oluşturmaktadır. Öyle ki, bazı sağ partilerin de sol muhalefete desteğinin sağlandığı Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ve 2018 milletvekilliği seçimleri gibi farklı ittifaklar temelinde girilen seçimlerde, sol partilerin başını çektiği muhalefetin oylarının yüzde 46-48 seviyesine ulaşabildiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle, sol partilerin muhalefet stratejileri ve aday seçimlerinde muhalif sağ partileri ve kesimleri de kucaklayan, ama sol siyasal gündemden (işçi hakları, sosyal haklar, inançlara saygılı laiklik vs.) vazgeçmeyen bir strateji izlemeleri durumunda, bilhassa Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde iddialı olmaya devam etmeleri mümkün gözükmemektedir.

Sonuç

Bu makalede, Türkiye'de 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrasında kurulan siyasal düzende halkoyuyla yapılan tüm genel ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri istatistiki olarak değerlendirilerek, Türkiye siyasetine ve Türkiye'deki sol siyasetin toplumsal tabandaki gücüne dair temel bazı saptamalar yapılmaya gayret edilmiştir. Bu bağlamda, araştırma sonucunda "Giriş" bölümünde belirtilen hipotezlerin (1. Türkiye'de salt sol menşeli oyların oranı 12 Eylül sonrasında hiçbir zaman yüzde 40 düzeyini aşamamıştır. 2. Türkiye'de sol siyaset, 2002 sonrasında, Kemalist, sosyal demokrat ve laik yaşam tarzını müdafaa eden bir parti olarak sivrilen Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ile Kürt siyasal hareketini temsil eden Halkların Demokratik Partisi (HDP) temelinde iki ana koldan ilerlemiş ve diğer sol

partilerin oyları çok sınırlı kalmıştır. 3. Türkiye’de sol siyasetin AK Parti’nin domine ettiği sağ siyaset ile rekabet edebilmesi için, mutlaka AK Parti’den farklı sağ partilerin ve Kürt siyasal hareketinin desteğini alması gerekmektedir.) seçim sonuçları itibarıyla istatistiksel olarak doğrulandığı anlaşılmaktadır. Seçim sonuçlarının onlarca farklı faktör (ekonomi, dış politika, toplum psikolojisi vs.) tarafından etkilenebildiği de düşünüldüğünde, elbette bu çalışmanın bir başlangıç olarak kabul edilmesi ve bu verilerin daha farklı parametreler de eklenerek geliştirilmesi mümkündür.

Araştırmadan çıkarılabilecek temel sonuç ise, Türkiye’de solun sağ siyaset karşısında etkili olabilmek için, sağdan da oy alabilecek adaylara yönelmesi ihtiyacıdır. Bu bağlamda, son dönemde 2023 Cumhurbaşkanlığı seçimi konusunda CHP’nin merkez sağdan gelen İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu ve milliyetçi sağdan gelen Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Mansur Yavaş gibi iki önemli siyasi yıldız yaratması dikkat çekmektedir. Öyle ki, güncel anketlerde, bu iki ismin Cumhurbaşkanlığı seçimi ikinci turunda Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’a karşı yüzde 10’un üzerinde anlamlı farklarla üstün gelebilecekleri ortaya çıkmaktadır (Selçuki, 2021). Bu da, makalede işlenen genel görüşü destekleyen aktüel bir veridir. Türkiye’de neden sağ siyasetin ve muhafazakâr değerlerin ağır bastığı konusu ise, ayrı bir araştırmada değerlendirilmesi gereken temel bir sorunsaldır.

Son olarak, Türkiye’de solun başarılı olabilmek için sağdan da oy alabilecek adaylara yönelmesi gerektiği tespitinin yanı sıra, Türkiye solunun en önemli ikinci bileşenin son birkaç seçimdir artık Kürt siyasal hareketi olduğu da unutulmamalıdır. Bu bağlamda, önemli seçimler öncesinde Kürt Sorunu konusunda reform vadeden ancak sağdan da oy alabilecek ılımlı adayların seçilmesi gerektiği ideal formülasyon olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

Aydemir, S. R. (2004), “19 Şubat 2001-3 Kasım 2002 Dönemi Türk Siyasal Hayatına Yön Veren Aktörler: Dr. Devlet Bahçeli”, *Mevzuat Dergisi*, Yıl: 7, Sayı: 77, Mayıs 2004.

Celep, Ö. (2018), “The moderation of Turkey’s Kurdish left: the Peoples’ Democratic Party (HDP)”, *Turkish Studies*, 19 (3), ss. 1-25.

Cumhuriyet (2018), “Prof. Yılmaz Esmer: Soğan 3 lira değil 5 lira bile olsa seçmen oyunu değiştirmez”, 01.07.2018, Erişim Tarihi: 27.12.2020, Erişim Adresi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/prof-yilmaz-esmer-soğan-3-lira-değil-5-lira-bile-olsa-seçmen-oyunu-değistirmez-1014080>.

Cumhuriyet Halk Partisi (2018), “Tüzük (9-10 Mart 2018 Tarihli 19. Olağanüstü Kurultayda Kabul Edilmiştir)”, Erişim Tarihi: 06.01.2021, Erişim Adresi: https://content.chp.org.tr/file/chp_tuzuk_10_03_2018.pdf.

Çakmakçı, N. (2006), “Sağ radikal bir ülke olduk”, *Hürriyet*, 11.06.2006, Erişim Tarihi: 27.12.2020, Erişim Adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sag-radikal-bir-ulke-olduk-4557868>.

Çarkoğlu, A. (2007), "The Nature of Left-Right Ideological Self-placement in the Turkish Context", *Turkish Studies*, Cilt 8, Sayı: 2, ss. 253-271.

Demokratik Sol Parti (2019), "Tüzük", Erişim Tarihi: 06.01.2021, Erişim Adresi: <https://www.dsp.org.tr/wp-content/uploads/2016/03/DSPTuzuk2019.pdf>.

Halkların Demokratik Partisi (2014), "Halkların Demokratik Partisi Tüzüğü (22 Haziran 2014 tarihli 2. Olağanüstü Kongre'de kabul edilmiş son hali)", Erişim Tarihi: 06.01.2021, Erişim Adresi: <https://www.hdp.org.tr/tr/parti-tuzugu/10/>.

Kırnalı, G. & Kocaeli, İ. (2017), "Toplum ve Siyaset (18) : Hakan Yılmaz ile Türkiye'de sağ ve sol değerleri konuştuk", *Medyascope*, 01.06.2017, Erişim Tarihi: 27.12.2020, Erişim Adresi: <https://medyascope.tv/2017/06/01/toplum-ve-siyaset-18-hakan-yilmaz-ile-turkiyede-sag-ve-sol-degerleri-konustuk/>.

KONDA (2015), "7 Haziran Sandık ve Seçmen Analizi", 18 Haziran 2015, Erişim Tarihi: 26.08.2021, Erişim Adresi: https://konda.com.tr/wp-content/uploads/2017/03/KONDA_7HaziranSand%C4%B1kveSe%C3%A7menAnaliziRaporu.pdf.

KONDA (2015), "Kasım'15 Barometresi", Siyasal ve Toplumsal Araştırmalar Dizisi, Erişim Tarihi: 26.08.2021, Erişim Adresi: https://konda.com.tr/wp-content/uploads/2017/03/KONDA_1Kas%C4%B1m2015SandikveSecmenAnaliziRaporu.pdf.

Küçükömer, İ. (1994), *Düzenin Yabancılaşması*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Mardin, Ş. (1973), "Center-Periphery Relations: A Key to Turkish Politics?", *Daedalus*, Cilt 102, Sayı: 1, Post-Traditional Societies (Kış 1973), ss. 169-190

Örmeci, O. (2020), *A Turkish Social Democrat: İsmail Cem*, İstanbul: Libra Books.

Öztürk, S. (2014), "Siyasal İkna ve Seçim Müzikleri: Türkiye Üzerine Bir İnceleme", *İletişim ve Diplomasi Dergisi*, Cilt 2, Sayı: 3, ss. 195- 218.

Seçim.Haberler.com, <https://secim.haberler.com/>.

Selçuki, C. (2021), "Muhalefetin Zor Seçimi", Türkiye Raporu, Erişim Tarihi: 26.08.2021, Erişim Adresi: <https://www.turkiyeraporu.com/arastirma/muhalefetin-zor-secimi-4593/>.

T.C. Resmi Gazete, "Türkiye Cumhuriyeti Anayasası", 20 Ekim 1982, Erişim Tarihi: 28.12.2020, Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17844.pdf>.

T.C. Yüksek Seçim Kurulu - YSK Web Portal, <https://www.ysk.gov.tr/>.

Vatan Partisi (2019), "Tüzük", Erişim Tarihi: 06.01.2021, Erişim Adresi: <http://vatanpartisi.org.tr/genel-merkez/temel-belgeler/tuzuk-4125>.